

Kunt u uzelf kort voorstellen? Uw naam, uw beroep, waar bent u opgegroeid?

Mijn naam is Albertine Hoelpes en ik ben geboren op 16 oktober 1940. Na de lagere school ging ik naar kostschool in Ettelbrück en daarna naar de *Feldgen*. Daarna woonde ik alleen in Luxemburg Stad, na de 9e klas. In Parijs voltooide ik mijn opleiding tot verpleegster en maatschappelijk werkster en daarna wilde ik psychologie gaan studeren. Maar toen ik zag wie er begin jaren 60 psychologie studeerde, ben ik gestopt. Ik wilde niet met die mensen samen studeren. Ze studeerden allemaal psychologie om hun eigen problemen op te lossen. Ik ging terug naar Luxemburg en werkte eerst kort in het ziekenhuis in Ettelbrück, maar iedereen wilde dat ik bij de sociale dienst ging werken. Dus werkte ik eerst in Ettelbrück en Diekirch en toen ik trouwde - mijn man werkte in Differdange - kwam daar een baan vrij en solliciteerde ik. We bouwden een huis in Bascharage en verhuisden daarheen. Vanaf dat moment werkte ik in Rodange, Petange, Bascharage.

U hebt uw jeugd hier in Kalborn doorgebracht?

Ja. De eerste keer dat ik in Luxemburg Stad was, was toen ik mijn eerste communie deed. Ik ging met mijn moeder naar de Oktav. We gingen ook wel eens naar de familie van mijn moeder in Dahl. Verder dan dat zijn we nooit gekomen.

Kunt u uw ouders kort voorstellen? Hun naam en beroep?

Mijn vader heette Nicolas Hoelpes. Hij werd geboren in 1898 en was boer. Ze hadden een grote boerderij en daar werkten ze allemaal. Mijn moeder is geboren in 1902 en was lerares hier in Kalborn. Ze trouwden in 1928. Ze was de eerste lerares in het land die trouwde en toch les bleef geven.

Hoe kwam dit over?

Niet goed. Maar omdat het niet in een wet stond, mijn moeder nogal autoritair was en overal veel vanaf wist, vond ze het niet erg. Later hadden ze veel respect voor haar. Maar het was natuurlijk een schandaal omdat alle vrouwelijke leraren ongetrouwd waren. Daarom werden ze "juffrouw" genoemd. Als ze trouwden, stopten ze met lesgeven.

Had u ook broers en zussen?

Ja, ik had drie broers. Ik was de jongste. Eén was geboren in 1929, Jos. Hij ging naar het gymnasium in Diekirch en werkte daarna op het vliegveld. Hij stierf in 2008. Gust werd geboren in 1931. Hij zat op de technische middelbare school. Hij werkte bij het bedrijf Paul Wurth en werd vaak overgeplaatst. Hij was in Canada, enz. Hij ging naar veel landen vanwege zijn werk. Ze hadden ook geen kinderen, dus hij kon veel reizen. Dan was er Erny. Hij werkte bij Goodyear en woonde hier in het ouderlijk huis in Kalborn. Erny stierf in september 2002. Jos stierf in september 2008, dus ik ben altijd blij als september voorbij is. Al onze mannen stierven in september. Daarom hou ik niet van deze maand. Mijn andere broer, Gust, leeft nog. We waren dus Jozef, Gustave, Ernest en Albertine. En omdat ik in 1940 geboren ben, is mijn vader drie keer naar het gemeentehuis geweest om me in te schrijven omdat ze geen naam accepteerden. Hij nam een lijst mee waaruit ze een naam konden kiezen. Ze kozen een naam die hen het meest Duits in de oren klonk, Albertine, die ze met een E achteraan uitspraken. De anderen kregen een andere naam: Josef, Gustaf. Ze hielden zich er natuurlijk nooit aan. Maar Gust werd een paar jaar geleden aangeschreven door de overheid met de vraag of hij zijn naam weer wilde veranderen in de vorm met "ve" achteraan. Omdat het nog steeds geregistreerd stond met een "f" op het einde.

U vertelde ons dat u geboren bent in 1940. Wat is uw eerste herinnering aan de bezetting?

Ik kan me dat nauwelijks herinneren, omdat ik in oktober geboren ben. Ik weet alleen nog dat mijn vader altijd met zijn oor tegen de radio zat en naar de Groothertogin luisterde. Toen kwam de postbode, de zoon van de plaatselijke groepsleider, en hij ging naar waar de mensen waren, dat wil zeggen naar de keuken. Hij betrapte mijn vader terwijl hij naar de Groothertogin luisterde. Mijn vader ging toen voor een paar dagen naar zijn bunker in het bos omdat hij bang was dat ze hem zouden pakken. En ik herinner me dat als er een luchtaanvalalarm was, hij me op de rug van een paard meenam en we snel naar beneden reden naar zijn familie omdat zij een grote tuin en grote gewelfde kelders hadden. Het halve dorp zat in die kelders. Op de briketten, de aardappelen en de rapen. Daar lag een baal stro waarop we sliepen. We mochten niet praten en al helemaal geen licht aandoen, ook niet hier thuis. Alles moest dicht, zodat het donker was. Zodat niemand licht van buiten zag. En dan werd de rozenkrans gebeden. Er was geen televisie. We hadden wel een radio. Ik herinner me dat ons altijd werd verteld dat we op een gegeven moment zouden moeten vluchten. Ik moest altijd een middagslaapje doen omdat ik nog klein was. Ik was altijd bang dat ze weg zouden rennen en mij in bed zouden achterlaten. Of dat ze ver weg zouden zijn tegen de tijd dat ik mijn schoenen gestrikt had. Ik stelde het me voor zoals een kind zich "weglopen" voorstelt. Ik stelde ook nooit vragen. En ik heb er ook nooit aan gedacht dat ze me zouden oppakken. Ik was alleen bang dat ik niet mee zou gaan.

Wat veranderde de Duitse bezetting in het dagelijks leven van uw familie?

We mochten geen licht aandoen of hard praten. Onze plaatselijke groepsleider was ... Zijn zoon was postbode, zijn dochter had de leiding over de Hitlerjeugd, de andere was veldwachter. Dus je liep altijd het risico door iemand in de gaten te worden gehouden. Je moest altijd op je hoede zijn. We brachten veel tijd door in het dorp bij de tantes, want mijn moeder gaf les. Mijn vader werkte daar veel omdat ze een grote boerderij hadden. Ik ging nog niet naar school, dus ik ging daar ook heen. Maar het was daar hetzelfde. Alle deuren waren op slot. Als kind vroeg je je af waarom je er niet in kon. Maar omdat ze mannen verborgen - heel veel - praatte niemand er ooit over. Het was allemaal zo geheim. Veel dingen werden niet gezegd waar wij kinderen bij waren. Overall waar je heen wilde, zat een slot op. Je vroeg je af waarom.

U vertelde dat uw moeder lerares was. Was er voor haar ook iets veranderd?

Ja, natuurlijk. Frans mocht niet meer onderwezen worden op school. We waren een klein dorp, dus de schoolinspecteur kwam niet zo vaak. Maar dan zou ze "Heil Hitler" hebben moeten zeggen en zo. Natuurlijk deed ze dat niet. Ze keek uit het raam en als de Duitsers niet onderweg waren, zongen ze "D'Heemecht" in de school. Dit mocht natuurlijk niet bekend zijn, zodat niemand het zou weten.

Hoe was het met de voedselvoorziening?

Natuurlijk waren we een beetje verwend hier in een boerendorp. Mensen hadden kippen, dieren, melk. Ze maakten hun eigen meel om te bakken. Brood en zo. De mensen uit Luxemburg-stad kwamen dan foerageren, want dat hadden ze allemaal niet. Geen tuin om groenten te verbouwen, geen weilanden met appelbomen. We leden geen honger. Sterker nog, we kregen van die voedselbonnen om boodschappen te doen. Maar we hadden ze niet vaak nodig.

Mensen mochten niet slachten, het was verboden. Mijn familie - daarmee bedoel ik de hele familie, want we waren veel bij mijn oma - had mannen bij zich die ondergedoken zaten en had zelf een grote familie, dus slachtten ze zwart. Ze werden verraden en naar de gevangenis gestuurd, in Diekirch. Hun buurman had hen verraden, hij was een Duitser. Een echte nazi. Ze waren zo arm als kerkmuizen en hij werkte altijd als dagloner voor mijn familie. Maar zijn vrouw en kinderen waren trouw aan de Luxemburgers. Op een dag rende hij de grens over toen de Amerikanen kwamen en hij zich realiseerde dat het gevaarlijk werd. Naar Duitsland. Maar zijn familie niet. En ze zaten hier in de kelder omdat ze er zelf geen hadden. Toen ze in de gevangenis zaten, werd de Duitser opgeroepen als getuige. Ze hadden een advocaat. Mijn oom zei: "Jij vuile nazi, je hebt jezelf zwart geslacht. Natuurlijk had je geen

gereedschap, dat heb je van ons afgepakt." Toen zei de advocaat: "Dat had je nu niet moeten zeggen, nu kan ik je niet helpen." Maar de rechter liet ze naar huis gaan. Dus ze waren niet allemaal zo gemeen. Er waren controles. De mannen die ze verborgen hielden, zaten in de schuur op de hooizolder. Soms kwamen ze naar buiten en hielpen met dorsen. Op een keer kwam er een controleren en degene die hielp met dorsen rende weg. "Er is er een weggelopen!" "Dan moeten jullie hem zoeken." Maar ze zochten hem niet, omdat ze bang waren voor de gevolgen die het voor henzelf zou kunnen hebben. Ze legden altijd het eten op de muur voor degenen die verborgen zaten in de bunker in Heinerscheid. Het werd altijd allemaal geheim gehouden. Ik herinner me nog goed dat ik een keer, toen de mannen in de gevangenis zaten, een pak slaag kreeg van mijn oma omdat ik weigerde te eten. Ik was nog nooit zo geslagen. Dat heeft een stempel op me gedrukt. Onze burenen werden in 1942 gedeporteerd. De zonen renden weg om te voorkomen dat ze ook zouden worden gedeporteerd. Ze renden eerst naar een huis waar ze niet werden opgevangen, en toen naar mijn oma, die hen vervolgens verborg. Toen kwamen er Tirolers in het huis. We konden goed met hen opschieten, ze gingen ook naar de lessen van mijn moeder. Ik was als kind heel vaak bij hen omdat ik nog niet naar school ging. Ik liep door het dorp.

Wat vond u van de sfeer tijdens de Duitse bezetting? Merkte u dat er iets veranderde in de loop van de 5 jaar?

Het wantrouwen was er natuurlijk. Vooral tegenover de Duitsers. Ze deden ons niets, alleen de postbode kwam aan huis. Maar je moest oppassen als je dacht dat hij kwam. Mensen keken altijd uit het raam. Want hij was de zoon van de plaatselijke groepsleider. Maar verder bleven de mensen op de een of andere manier bij elkaar. Maar ze brachten niet veel tijd met elkaar door. Iedereen bleef thuis.

Dus u zou zeggen dat het na de oorlog anders was? Dat mensen elkaar weer meer ontmoetten?

Tijdens de oorlog wist je nooit wat er plotseling zou gebeuren. Als er luchtalarm was, moest je naar de kelder. De mensen hadden allemaal werk thuis. In het dorp waren het allemaal boeren, ze hadden zelf werk te doen, de hele dag door. Het was niet zoals tegenwoordig, waar overal machines voor zijn. Veel mannen waren al opgeroepen, dus in veel gezinnen waren alleen de vrouwen nog thuis. En zij moesten de hele dag werken. Zo was het voor velen. s' Morgens moest het vee worden gevoerd en de koeien gemolken. Het was niet zoals tegenwoordig, dat alles geautomatiseerd is. De enigen die geen boerderij hadden, waren de Tirolers in het huis van de burenen. Zij hadden iets meer tijd. Maar ook met hen bemoeide niemand zich. De kinderen gingen alleen naar school en ik was veel bij hen.

Hoe hebt u de bevrijding in september 1944 ervaren? Herinnert u het nog?

We hadden geen bevrijding hier in het noorden. Ze kwamen over de grens in het zuiden in Petange, maar hier was nog niets. We waren niet meer thuis, we waren in Dahl. Bijna alle mensen waren niet meer in het dorp, er waren alleen degenen die voor het vee zorgden en het voerden. Zij zaten in de twee kelders, alle anderen waren weg. In feite was er zes maanden lang niemand in het dorp. We waren in Dahl, mijn vader was hier gebleven.

Maar degenen die bleven waren zeker blij met de eerste bevrijding en vierden feest?

Ja, er werd nog steeds feest gevierd. De vlaggen werden gehesen, enz. En toen werd er geschoten vanaf de andere kant, omdat we heel dicht bij de Duitse grens waren. De Amerikanen gaven het bevel om de vlaggen weer neer te halen. Dat was de eerste keer dat het hier echt knalde. Dat was tijdens de bevrijding.

Kort daarna was er een verschrikkelijk incident hier in Kalborn. Kunt u ons vertellen wat er is gebeurd?

Vlak voordat dat gebeurde, gingen we met mijn moeder naar Dahl. De mensen die nog voor het vee zorgden, zaten nog in de kelders. Mijn vader had nog spullen voor ons ingepakt. Hij moet nog een doos met kleren achter op de fiets hebben gehad om naar ons te brengen. Maar hij is nooit gekomen.

Wie zat hier nog meer in de kelders?

Er waren een half dozijn mensen bij de familie Freichel, hun familie. Hun zonen, die het werk deden, en nog een buurman. Bij ons thuis, beneden bij mijn oma, waren een van mijn tantes en zichzelf al weg, maar de mannen zaten nog in de kelder. Mijn andere tante ook. De familie Holper en de man, vrouw en zoon van de familie Peiffer zaten er ook. De familie van onze burens - ik weet hun namen niet meer - was er ook. Alle anderen waren weg. Mijn moeder was ook met ons vertrokken. We waren in Dahl bij de familie van mijn moeder. Dat is wat de meeste mensen deden, ze gingen naar familie die ze ergens hadden.

Wat gebeurde hier precies in Kalborn op 22 september 1944?

De Amerikanen kwamen altijd even van de heuvel naar beneden en gingen dan weer naar boven. De Duitsers kwamen van de Our - het was niet ver - en plunderden de huizen. Ze namen alles mee wat er was. De meubels, alles. Ze stalen alles wat er was. Toen merkten ze dat er iets anders was in de kelder van mijn oma. Dat daar op de een of andere manier mensen waren. Dus gingen ze naar binnen en vonden degenen die daar nog steeds zaten. Ze dreven ze allemaal de tuin in. Dat was op 22 september. Ze vroegen of ze wapens hadden. Ze hadden een oud geweer. De vrouwen stonden bij het huis en zwaaiden nee. De mannen hadden ze van de vrouwen gescheiden. Ze zeiden nee, maar één van hen zei het niet zo overtuigend. Dus schreeuwden ze weer naar hem en hij antwoordde dat ze een oud geweer hadden. Toen gingen ze het halen. De anderen zeiden dat het niet meer goed was. Maar de kapitein hield zich er niet aan. Hij zei toen: "Jullie weten wat er nu gebeurt." Hij vroeg wie van zijn metgezellen haar wilde neerschieten. Ze weigerden allemaal en dus maakte hij er een punt van om het zelf te doen. Hij dreef ze de tuin uit naar de overkant, daar was een vijver. Hij zette ze naast de vijver en schoot ze zelf neer. Plotseling kwamen er Amerikanen de heuvel af. Ze arresteerden hen ook nadat ze de chauffeur hadden neergeschoten. Ze namen haar mee, net als de vrouwen die nog in de kelder waren. Ze namen hen mee over de Duitse grens. Eén van hen was nog niet helemaal dood, hij had zich nog een stukje verder gesleept. Soms kwamen er een paar inwoners van Heinerscheid kijken naar het vee. Eén van hen vond ze. Of het was een Amerikaan die ze vond en naar Heinerscheid stuurde, waar meer mensen in het dorp waren, dat ze moesten kijken omdat er iemand lag. Ze kwamen en vonden de anderen ook. Ze waren in de vijver gevallen. Ze kwamen naar Dahl om het mijn moeder te vertellen. Ze ging alleen naar de begrafenis en vertelde ons pas dat onze vader dood was toen ze terugkwam. Niemand weet veel over deze begrafenis, we hebben alleen de foto van de kisten. Er waren niet veel mensen bij. Van de anderen die toen uit de kelder werden gehaald, wist ook niemand waar ze waren. Ze gingen mee naar Duitsland en moesten toen voor boeren werken. In 1945 kwamen ze terug. Mijn oma stierf in mei 1945. Ik heb me altijd afgevraagd of ze nog had geleefd om haar dochter terug te zien komen. Er is niemand meer die daar antwoord op kan geven. Ik herinner me ook dat ik in het begin nooit langs deze vijver kon lopen. Later hadden ze vee bij mijn tante. Als ze de koeien binnenbracht, ging ik soms met haar mee, maar ik kon niet voorbij die vijver lopen waar onze mensen waren neergeschoten. Als tante iets verder was, was ik bang dat ik ook dood zou neervallen als ik langs die vijver ging. Als ze me bij de hand nam, was het goed. Maar ik kon er niet alleen langs lopen. Op de een of andere manier bleef een bepaald trauma hangen.

Op 16 september 1944 begon het Ardennenoffensief. Op dat moment was u met uw familie in Dahl. Wat herinnert u zich nog?

Ik zie nog voor me, hoe we de auto inlaadden. Mijn moeders moeder leefde toen nog. Ze zat boven op de wagen. Wij kinderen en de anderen - ik had een neefje dat nog klein was en in de kinderwagen lag - reden erachter. Net zoals je tegenwoordig soms in films ziet. We reden van het ene dorp naar het andere, we overnachtten onderweg ergens, ik weet niet meer precies waar. Boulaide of zoiets. Dat herinner ik me ook nog goed. Ik denk dat er veel mensen lagen en ik moest in een wieg slapen. Ik heb niet de hele nacht geslapen omdat ik me niet kon uitrekken. Ik moest daar ineengedoken liggen met mijn benen opgetrokken. We waren 's morgens het huis nog niet uit toen het daar insloeg en het huis begon te branden. Dat herinner ik me ook, dat er een plotselinge explosie in het huis was en dat het in lichterlaaie stond. We reden verder en kwamen uiteindelijk in Perlé bij Martelange terecht. In plaats van weg te rijden, reden we steeds verder het Rundstedt-offensief in. Daar overnachtten we bij mensen die ons in huis namen.

Hoe hebt u het moment ervaren dat u in 1945 eindelijk bevrijd was en terug kon komen?

Het was niet mooi. Er was geen enkel huis meer over in het hele dorp. De inwoners waren allemaal verdeeld over de paar huizen die nog overeind stonden. Sommigen waren hier bij ons en anderen verderop in het dorp, tegenover mijn oma. Er was de familie Peiffer en anderen. Degenen van wie de huizen waren afgebroken, werden ondergebracht bij anderen in het dorp. We hadden geen ramen meer, ons beddengoed was 's morgens in de winter bevroren omdat het zo koud was. De rozenkrans werd constant gebeden. Mijn moeder zei toen dat de kinderen terug naar school moesten gaan. Ze gaf les aan de weinige kinderen die er nog waren, hier in de woonkamer. Er waren maar een of twee kinderen die beide ouders nog hadden. De ouders van de anderen waren omgekomen in de concentratiekampen, bij de anderen was de vader doodgeschoten, bij de anderen - dit waren degenen uit Tintesmühle - was de moeder gestorven bij de geboorte van het laatste kind, bij de anderen was de moeder ook gestorven, een ander was tijdens de oorlog door de nazi's bij zijn ouders weggehaald. Hij kwam eigenlijk uit Pfaffenthal en werd hier bij een familie geplaatst. Hij wist niet of hij ouders had of niet. Ik denk dat de mensen hem later geadopteerd hebben. Het waren allemaal zulke kinderen. De mensen waren allemaal bezig met het opknappen van hun huizen, zodat ze er weer in konden wonen. Toen mijn moeder weer les ging geven, moesten de kinderen 's ochtends eerst een vuur maken. Toen het eindelijk warm was, was het al middag. En ik liep door het dorp. Ik stond er ook bij toen ze de dode Amerikaan bij het huis van de burens opgroeven. De Amerikanen duwden me steeds weg, maar ik begreep niet waarom. Ik denk dat ze vonden dat ik daar niet hoorde en weg moest gaan. Maar ik was nieuwsgierig. Ik moest alles zien wat er in het dorp gebeurde. Ik ging nog niet naar school. Toen kwam ik tegen de voeten van een dode man aan, hij had zijn laarzen nog aan. Er lagen overal botten en ik dacht dat het mensen waren. We gingen naar Heinerscheid voor de hoogmis en onderweg lagen er ook lijken. Dat was niet leuk. Zoals ik al zei, liep ik door het dorp. Mijn vader was er niet meer en er was niemand in het huis beneden, dus daar kon ik ook niet heen. Dus klom ik een keer in een tank en vond daar snoepjes, die ik allemaal in één keer opat. Ik kwam boven en mijn tante was er. Ik vertelde haar dat ik mijn buik had gevuld met snoepjes. Waar had ik ze gevonden? In de tank. Dus kookte ze melk voor me. Vroeger kookten ze melk als iemand ziek was of iets had gegeten wat bedorven was. Ook tijdens de oorlog, als iets bedorven was, zodat je moest overgeven en jezelf niet vergiftigde. De melk kwam niet terug naar boven en de snoepjes ook niet. Ze bleven allemaal binnen. Ze was zo van streek omdat ze dacht dat ze vergiftigd waren. Maar dat waren ze niet. Het waren de eerste snoepjes die we kregen. Hoewel, toen ik nog in Dahl was, woonden er ook Amerikanen in een kamer bij mijn tante. Ik werd er 's ochtends altijd heen gestuurd om appels te brengen en om te kijken of er iemand was. Mijn neven waren toen ouder en rookten graag. Als er geen Amerikaan was, gingen ze de kamer in om te kijken of ze sigaretten konden vinden. Dan riep ik van binnenuit: "Hier heb je er nog een!" Dan kwamen ze niet binnen. Ze leerden me tellen in het Engels. Soms gaven ze me kauwgom of een snoepje. Dat was de naoorlogse periode die ik in Dahl meemaakte. Niet alles was daar zo verwoest als hier.

Hoe zou u uw thuis hier in Kalborn omschrijven na de oorlog?

Het was niet mooi. Helemaal niet. Er was hier alleen maar verdriet. Elke zondag werd de begraafplaats gezegend, elke zondag gingen we naar de vespers. Dat was gewoon zo. Er was bijna geen huis waar niemand gestorven was. Sommigen werden gedood in Rusland, anderen werden opgeblazen in de bunker, weer anderen werden doodgeschoten. De Zwitsers kwamen, de Amerikanen hielpen, en de mensen uit de omgeving, ondernemers enzovoort. Om de huizen die nog enigszins bewoonbaar waren zo op te knappen dat je er weer in kon trekken. We kregen meubilair van het zogenaamde Sequesteramnt. Dat was de naam van het bureau dat de in beslag genomen meubels van de Joden beheerde. Ze werden bewaard in Luxemburg Stad en waren daar nog steeds. We kregen er een deel van, zodat we weer in ons huis konden wonen. Ook porselein, of liever gezegd een paar messen, borden en pannen. Er was niets meer over. De Amerikanen gaven ons Amerikaanse dekens, van die patchworkdekens. We konden er hier niets mee doen, het was te koud. De mensen haalden ze uit en breiden truien van de wol, zodat we iets hadden om aan te trekken.

Dat betekent dat de huizen hier in Kalborn allemaal vernietigd zijn?

Ze waren niet volledig verwoest. Sommige stonden nog gedeeltelijk overeind. Zoals die waar de Tirolers waren. En *A Backes*, zoals we het noemden, die stond er ook nog. Die van tante Lis ook. En de douanehuizen. Er waren er nog een paar waar mensen woonden. Sommigen woonden in het begin ook in de school.

Hoe zou u de solidariteit tussen de mensen in de wederopbouw omschrijven?

Solidariteit was er niet zo veel in mijn ogen. Iedereen was met zichzelf bezig. Iedereen was druk genoeg met zichzelf. Niemand kon de ander helpen omdat iedereen iets met zichzelf te doen had. Mensen hadden zoveel werk bij zichzelf dat ze het niet konden doen. Maar alles werd relatief snel weer opgebouwd. Dat kwam van de overheid, want het was bekend wat hier gebeurd was. De solidariteit van de overheid was dan ook erg groot en veel arbeiders en bedrijven werden hierheen gestuurd om alles weer op te bouwen.

Dat betekent dat de solidariteit meer van buitenaf kwam, van andere mensen en van de Zwitsers?

Ja, omdat ze niet betrokken waren bij de oorlog, kwamen ze. Ze moesten onder dak, enz.

Wat weet u over het opblazen van de bunker in Heinerscheid?

Daar waren mannen verborgen die opgeroepen waren. En ze zaten daar verborgen in een bunker. Ze waren natuurlijk net als iedereen, het waren jonge mannen die niet de hele tijd binnen bleven. Ze haalden hun eten in Kalborn. Ze hadden een oom, Paul Meyer. Hij gaf ze eten. En soms warmden ze het op, want het was koud in die bunker. En soms maakten ze een vuurtje. Toen zag de burgemeester dat er rook opsteeg en stuurde de nazi's erheen. Ze kwamen kijken en de mannen vochten tot het einde, maar ze bliezen de bunker op. En toen waren ze allemaal dood. Er waren er vijf of zes die daar verborgen zaten. De meesten hadden een bunker in het bos, mijn vader ook. Hij ging erheen toen iemand hier merkte dat hij naar de Engelse radio luisterde.

Welke gedachten komen bij u op als u terugdenkt aan de oorlog vanuit het perspectief van nu?

Deze tijd heeft me veel gebracht. Je krijgt heel andere waarden in het leven. Solidariteit was belangrijk, ook al waren het niet de mensen hier uit het dorp. We waren vluchtelingen in ons eigen land. De mensen die ons een dak boven ons hoofd gaven, ons te eten gaven. Het kon ons niet schelen wie de nieuwste auto en de mooiste kleren had, zoals vandaag. Je leerde voor jezelf op te komen, op eigen benen te staan, verantwoordelijkheid te nemen. Toen ik van de middelbare school kwam, ging ik naar Parijs. Daar was de Algerijnse oorlog. De oorlog was dus in Algerije, niet in Parijs, maar Parijs was er wel bij betrokken. Ik werkte in het militaire ziekenhuis van Val-de-Grâce, een zeer prestigieus ziekenhuis

waar vroeger alle presidenten stierven. Toen ik daar werkte, brachten ze de inzittenden van een heel vliegtuig binnen. Soldaten die verlamd waren, in coma lagen, geen armen of benen meer hadden. En daar ervoer ik voor het eerst wat oorlog is. Ja, er waren hier doden. Maar ik zag hier niemand die verminkt was door de oorlog. Maar daar wel. Daar zag ik voor het eerst wat oorlog betekende. Ik begreep het toen, omdat ik ouder was. Het hele gebeuren gaf me een andere kijk op het leven. Ik denk dat het dat voor ons allemaal heeft gedaan.